

INSON FALSAFASI

Isroilova Jasmina

Tursunpo'latova Feruza

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti

Ilmiy rahbar: Shakarov Bobur Husniddinovich

Annotatsiya: inson falsafasi insonning mavjudligi, mohiyati, ong va hayot ma'nosi kabi asosiy savollarga javob izlaydigan falsafa sohasidir. Ushbu maqolada inson falsafasining asosiy tamoyillari, uning tarixiy rivojlanishi, asosiy yo'nalishlari hamda zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Shuningdek, insonning ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy jihatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: inson falsafasi, mavjudlik, ong, hayot ma'nosi, axloq, ma'naviyat, jamiyat.

Kirish

Inson falsafasi – bu insonning o'zini va atrof-muhitni anglashga urinishi, uning hayoti, tabiati va maqsadini izlash uchun yaratilgan ilmiy-falsafiy yo'nalishdir. Ushbu yo'nalish insonning hayotiy savollariga javob berishga, uning mavjudligini chuqurroq anglashga yordam beradi. Falsafa orqali inson o'zining hayotdagi o'rnini, axloqiy vazifalarini va jamiyatdagi rolini aniqlaydi.

Asosiy qism

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy islohotlar samarasining insonga, uning dunyoqarashi, ma'naviy qiyofasiga bog'liqligi tobora ko'proq ayon bo'lib bormoqda. Darhaqiqat, inson o'zgarsa, jamiyat o'zgaradi. Shuning uchun inson falsafasi, inson, uning o'ziga xos sifati va imkoniyatlarining cheksizligi, bunyodkorlik faoliyati, ayni paytda individualizm, egoizm (xudbinlik), manfaatparastlik, inson tabiatining ham insoniyatning bir xil manfaatlari

mushtaraklashadigan muhim nuqtalar borligi to'g'risida qarashlar hech qachon dolzarbligini yo'qotmaydi [1]. Inson falsafasi falsafaning eng qiziqarli ayni paytda murakkab masalalaridan sanaladi. Falsafa tarixida shaxs tabiatini tadqiq qilishga doir ko'plab nazariy yondashuvlar hukm surgan. Badiiy adabiyotda ham inson falsafasi turli rakurslarda tasvirlangan badiiy asarlar ko'plab topiladi. Ularning birida inson shaxsining bir jihatiga e'tibor berilgan bo'lsa, boshqasida mutlaqo o'zga atributlarga diqqat qaratiladi. Inson falsafasi falsafaning eng fundamental yo'nalishlaridan biri bo'lib, unda inson mavjudligi, uning tabiat va hayotdagi o'rni, ong, ma'naviyat va axloqiy qadriyatlar tahlil qilinadi. Bu sohada asosiy savollar inson kimligi, uning mohiyati, hayot ma'nosi va uning dunyodagi vazifalari bilan bog'liq. Inson falsafasi orqali inson o'zini chuqurroq anglashga, hayotdagi murakkab masalalarga ta'rif berishga urinadi. Shu sababli bu yo'nalish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, inson ongini, uning ijtimoiy munosabatlarini va ma'naviy dunyosini rivojlantirishga yordam beradi [2].

Tarixiy nuqtai nazardan qaraganda, inson falsafasi qadimdan boshlanib, turli madaniyat va falsafiy maktablarda har xil shakllar olgan. Misol uchun, qadimgi Yunonistonning Sokrat, Platon va Aristotel kabi buyuk mutafakkirlari inson borligini va uning axloqiy javobgarligini o'rgangan. Keyinchalik, Gete, Kant va Xaydegger kabi mutafakkirlar inson tushunchasini yanada rivojlantirib, uning mavjudlik sharoitlari va erkinligi masalalarini chuqur tahlil qilgan. Shu tariqa, inson falsafasi tarix bo'ylab inson hayotining asosiy savollariga javob qidirishda doimo markaziy mavzu bo'lib kelgan [3].

Insonning mohiyati va tabiati xorijiy va o'zbek falsafasida turlicha talqin etilgan. Ba'zi maktablarda insonni asosan ruh va tananing uyg'unligi deb hisoblab, SJIF:5.219

uning ichki dunyosiga katta e'tibor qaratiladi. Boshqalar esa, insonni ijtimoiy mavjudot sifatida ko'rishadi, ya'ni uning jamiyatdagi o'rniga, axloqiy va madaniy normativlarga urg'u berishadi. Shu jihatdan inson falsafasi insonning biologik, psixologik hamda ijtimoiy aspektlarini birlashtirgan murakkab tizim sifatida qaraladi.

Inson ongining mohiyatini o'rganish inson falsafasining yana bir muhim yo'nalishidir. Ong — bu insonning atrof-muhitni qabul qilish, tahlil qilish va unga javob qaytarish qobiliyatidir. Falsafada ongning tabiati, uning erkinligi, bilim va haqiqatga bo'lgan munosabati tadqiq qilinadi. Ayniqsa, mavjudlik falsafasi va fenomenologiya o'zining metodlari bilan inson ongining chuqur qatlamlarini ochib beradi, uning ichki tajribalari va his-tuyg'ularini tahlil qiladi.

Axloq va ma'naviyat masalalari ham inson falsafasining ajralmas qismi hisoblanadi. Axloqiy qadriyatlar, insonning yaxshilik va yomonlik haqidagi tushunchalari uning harakatlarini, munosabatini belgilaydi. Inson falsafasida axloqiy erkinlik, javobgarlik, adolat va yaxshilik kabi tushunchalar doimiy ravishda o'rganib boriladi. Bu orqali inson nafaqat o'zining shaxsiy hayotini, balki jamiyat taraqqiyotini ham ijobiy tomonga o'zgartirish imkoniga ega bo'ladi. Inson falsafasining ijtimoiy aspektlari ham juda muhimdir. Inson o'zini jamiyat a'zosi sifatida rivojlantiradi va jamiyat hayotiga ta'sir o'tkazadi. Shu sababli ijtimoiy adolat, inson huquqlari, jamiyatdagi erkinlik kabi masalalar ham falsafiy tahlil va munozaralarga asos bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy dunyoda bu masalalar yanada dolzarb bo'lib, global integratsiya, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy tengsizlik muammolari inson falsafasi doirasiga kiradi.

Zamonaviy inson falsafasida yangi yoʻnalishlar paydo boʻldi: ekzistensializm, postmodernizm, feministik falsafa kabi. Ular insonning oʻzligini izlash, mavjudlikni his qilish va global madaniy muammolarga javob topishda yangi gʻoyalar, yondashuvlar taklif qilmoqda. Bu esa inson falsafasining dinamik va doimiy rivojlanayotgan soha ekanligini koʻrsatadi, doimiy ravishda inson haqidagi nazariy hamda amaliy bilimlarni boyitadi. Xulosa qilib aytganda, inson falsafasi inson hayoti va mavjudligining markaziy savollariga chuqur va keng qamrovli javob izlashda muhim ahamiyatga ega. Bu yoʻnalish insonning ichki dunyosini anglash, ongini rivojlantirish va ijtimoiy munosabatlarni yaxshilashga xizmat qiladi. Zamonaviy davrda inson falsafasi yangi dolzarb mavzularni oʻz ichiga olgan holda, insoniyat taraqqiyotiga beqiyos hissa qoʻshmoqda, inson tafakkurini va axloqiy qadriyatlarni yanada yuksaltirmoqda.

Xulosa

Inson falsafasi bilan shugʻullanish orqali inson oʻzini va hayot haqiqatini yaxshiroq tushunadi. Falsafa insonning nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Zamonaviy dunyoda inson falsafasi muammolari yangi yondashuvlar va tafakkur shakllarini talab qilmoqda, bu esa insonning yanada boy va mazmunli hayot kechirish imkonini yaratadi. Shunday qilib, inson falsafasi hayotiy masalalarga chuqur nazar solish va insoniyat taraqqiyotida muhim oʻrin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qiyom o'g'li, O. A. (2025). Falsafaning inson hayotidagi o'rni va uning vazefasi. Образование наука и инновационные идеи в мире, 70(5), 420-425.
2. Davron o'g'li, A. D. (2025). Inson, ong va borliq: falsafiy yondashuv. Yangi O'zbekiston, yangi tadqiqotlar jurnali, 3(5), 462-467.
3. Alijon o'g'li, T. J., & Davron o'g'li, A. D. (2025). Inson va borliq: falsafiy yondashuv. Yangi O'zbekiston, yangi tadqiqotlar jurnali, 2(9), 1179-1188.